

Araştırma Makalesi

**Kilis İli DKKYB'ne Üye İşletmelerde Küçükbaş Hayvancılık
Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi**

Yadigar POLAT¹

ÖZ

Çalışma Kilis ili Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği (DKKYB)'inde yürütülen küçükbaş hayvancılık faaliyetleri hakkında bilgi edinmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma kapsamında 26 köyde bulunan 81 işletme sahibi ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. İşletme sahiplerinin çoğunlukla 41-50 yaş aralığında ve 30-40 yıldır hayvancılıkla meşgul oldukları, %13.6'sının okuryazar olmadığı ve %71.6'sının ilkökul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Hayvanların bakımlarının genellikle işletme sahibi, eşi ve çocukları tarafından karşılandığı, birkaç işletmenin ise kısa süreli Suriye uyruklu işçi çalıştırdıklarını belirtmiştir. Hayvanların %92.6'sı elle sağılmakta ve sütün %67.8'i peynir olarak değerlendirilmektedir. İşletmeciler en fazla İvesi koyunu (%89.4) ve Kilis keçisini (%100) tercih ettiklerini bildirmişlerdir. İşletme sahiplerinin %81.5'i arazisi olduğunu, hayvancılıkla birlikte bitkisel üretim de yaptığını (%69.1) ve %84'ü göçerlik yapmadığını belirtmiştir. Hayvanlar genellikle yazın açık, kışın kapalı alanlarda (%56.8) barınmaktadır. Hayvanlar genellikle ek yem ile birlikte meradan beslenmekte sadece %4.9'u işletmede elden beslenmektedir. Kilis ilinde hayvancılık faaliyetini sürdüren kişilerin eğitim seviyeleri oldukça düşük ve geleneksel yöntemlerle hayvancılık yapmaktadır. Gençler köyde kalmak istemedikleri için işletmeler çoban bulmakta sorun yaşamakta ve genellikle küçük ölçekli işletmeler olarak faaliyetini sürdürmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Kilis, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, eğitim düzeyi, çiftçilerin deneyimi, çoban sorunu

**Evaluation of Sheep and Goat Breeding Activities in the City of Kilis
Province DKKYB Member Enterprises**

ABSTRACT

The study was conducted to get information about sheep and goat breeding activities in the Sheep and Goat Breeders' Association of Kilis city. In the study, face-to-face interviews with 81 business owners from 26 villages were conducted. It was determined that the majority of the business owners were in the 41-50 age range, have been in the business for 30-40 years, 13.6% of them are illiterate and 71.6% of them graduated from elementary school. The business owners stated that the care of the animals is given by themselves, their spouses and their children, and that they sometimes employ short-time Syrian workers. The 92.6% of the animals are milked by hand, and 67.8% of the milk is turned into cheese. The participants expressed that they mostly prefer the Awassi sheep (89.4%) and the Kilis goat (100%). 81.5% of the business owners also expressed that they own land and engage in plant production (69.1%) as well as animal husbandry, and that 84% of them are not nomads. The animals are mostly housed outdoors during the summers and indoors during the winters (56.8%). The animals generally eat supplementary feed in addition to feeding from the meadow. Only 4.9% of them are fed by hand. The education levels of the people in the sheep and goat breeding business in Kilis are quite low, and they use traditional husbandry methods in their businesses. The enterprises are having problems in finding shepherds since the young people do not want to stay in the villages. Finally, these enterprises generally operate as small-scale enterprises.

Keywords: Kilis, sheep and goat breeding, education level, farmers' experience, the shepherd problem

ORCID ID (Yazar sırasına göre)

0000-0001-5603-2149

¹Yayın Kuruluna Geliş Tarihi: 04.01.2021

Kabul Tarihi: 05.02.2021

Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Türkiye. *E-posta: yadigarpolat@kilis.edu.tr

Kilis İli DKKYB'ne Üye İşletmelerde Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

Giriş

Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun ülkeler artan nüfusun gıda ihtiyacını temin etmek için ziraat ve hayvancılık faaliyetlerinden vazgeçemezler. Gıda üretiminde kendisine yetemeyen bir ülke, tam bağımsız değildir. Bu nedenle gıda sorununu çözmek ülkelerin temel görevleri arasında yer almalıdır. Temel gıda maddelerin başında yer alan hayvansal ürünlerin üretimi, çoğu zaman teknolojinin gerisinde bilindik yöntemlerle yapılan hayvancılık faaliyetleri, temel maliyetlerin başında yer alan yem fiyatlarının artması, mera alanlarının yetersizliği, köyden kente göçlerin artması gibi nedenlerle devlet teşviklerine rağmen ilerleyememiştir. Aslında ülkemizin coğrafi özellikleri küçükbaş hayvancılığa oldukça uygundur. Çalışmamızı yaptığımız Kilis ili de küçükbaş hayvancılık için uygun coğrafi özelliklere sahiptir. İklimi kışın ılıman yazın sıcaktır. Yıllık yağış ortalaması 350 mm dolaylarındadır. Kilis'in tarla ürünlerinin %53'ünü buğday, %23'ünü arpa ve sadece %3'lük kısmını mısır, fiğ, yonca oluşturmaktadır. Tarım alanları dışında kalan arazinin %16'sını çayır ve meralar, %12'sini fundalıklar ve %6'sını ormanlık alanlar oluşturmaktadır (Anonim, 2018a). Hayvancılığın gelişmesi için çayır ve mera alanlarının korunması ve yem bitkilerinin ekiminin artırılması önem arz etmektedir. Kilis ili küçükbaş hayvan varlığının ülkemiz küçükbaş hayvan sayısına oranı incelendiğinde, keçi için %1.11, koyun için %0.53'dür (Anonim, 2018b). Kilis'in yüzölçümünün Türkiye'nin yüzölçümüne oranlandığında (%0.19) bu oranının azımsanmayacak bir oran olduğu görülmektedir. Ancak yeterli değildir. Kaplan ve ark. (2004) Güney Amerika'da koyun ve keçiler üzerine yaptığı çalışmada, küçükbaş hayvancılığın az sermaye ile yapılabilmesi, kısa sürede üremesi, mera ve otlaklardan beslenmesi, et ve sütünün tercih edilmesi gibi nedenlerle son yıllarda üretiminin arttığını belirtmektedir. Küçükbaş hayvancılık konusunda yapılacak araştırmalar ve planlama ile tespit edilen sorunlara çözüm getirilir ve üretim artırılır ise hayvansal üretim ihtiyacının büyük çoğunluğu küçükbaş hayvandan karşılanabilir.

Materyal ve Yöntem

Kilis ili Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği (DKKYB) üyesi 900 işletmeden "Olasılıklı Olmayan Örneklem Yöntemleri" içerisinde yer alan "Yargısal (Amaçlı) Örneklem Yöntemine" göre seçilen 81 koyun ve keçi işletmesi araştırmanın materyalini oluşturmuştur. Yargısal (amaçlı) örneklem yönteminde amaç, evreni temsil eden örneklem yerine evrende yargısal olarak soruna en uygun kesimin gözleme dahil edilmesi ve örneklem olarak alınmasıdır (Sencer, 1989). Birlik kayıtlarına göre örneklem büyüklüğü üye işletmelerin yaklaşık %10'unu temsil etmektedir. Araştırmanın materyalini oluşturan bu işletmelere, 2017 yılının son üç ve 2018 yılının ilk iki ayı olmak üzere 5 ay içerisinde muhtelif günlerde gidilmiş ve araştırmacı tarafından anketler yapılmıştır. İşletmelerin yapısal ve teknik sorunlarına ilişkin veriler toplanmıştır. Toplanan veriler, SPSS 20.0 paket programında değerlendirilmiştir. Analizlerde tanımlayıcı istatistikler ve frekanslar belirlenmiştir.

Bulgular

İşletmelerin Genel Özellikleri: Koyunculuk işletmelerinin genel özelliklerine ilişkin elde edilen bulgular Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. İşletmelerin genel özellikleri

Özellikler ve düzeyleri	N	%
İşletmelerin bulunduğu yerleşim yeri		
Bağarası	12	14.8
Ürünlü	6	7.4
Acar	3	3.7
Belenözü	9	11.1
Fırlaklı	1	1.2
Polateli	6	7.4
Kızılgöl	1	1.2
Polatbey	1	1.2
Yeşilköy	2	2.5
Yeniyapan	1	1.2
Kilis Merkez	2	2.5
Karamelik	7	8.6
Doğançay	4	4.9

Kilis İli DKKYB'ne Üye İşletmelerde Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

Duruca	2	2.5
Cengin	2	2.5
Gökmusa	1	1.2
Yeşilpınar	5	6.2
Fericek	5	6.2
Söğütlü	1	1.2
Uzunlu	2	2.5
Narlıca	1	1.2
Ömeroğlu	2	2.5
Karapınar	1	1.2
Karnebi	2	2.5
Süngütepe	1	1.2
Topallar	1	1.2
Eğitim durumu		
Okuryazar değil	11	13.6
Okuryazar	1	1.2
İlkokul	58	71.6
Ortaokul	8	9.9
Lise	2	2.5
Yüksekokul	1	1.2
Hane halkı sayısı (kişi)		
1	1	1.2
2	6	7.4
3	5	6.2
4	16	19.8
5	23	28.4
6	12	14.8
7	11	13.6
8	4	4.9
9+	3	3.6
Meranın mülkiyet durumu		
Kendi malı	14	17.3
Köy ortak malı	64	79.0
Orman ve tarla kenarları	3	3.7
Çoban sayısı (kişi)		
1	68	83.9
2	8	9.9
3	5	6.2

Çalışma kapsamında değerlendirilen işletme sahiplerinin, %71.6'sının ilkokul, %9.9'unun ortaokul, %2.5'inin lise, %1.2'sinin yüksekokul mezunu, %1.2'sinin okuryazar ve %13.6'sının ise okuryazar olmadığı tespit edilmiştir. İşletme sahipleri hane halkı sayısının %28.4'ü

5, %19.8'i 4, %14.8'i 6 ve %13.6'sı ise 7 kişiden oluşmaktadır. Mera kullanımı bakımından %79'u köyün ortak merasını, %17.3'ü kendi mera alanı olduğunu ve %3.7'si orman ve tarla kenarlarından yararlandığını belirtmekte, %83.9'u işletmelerinde 1 çoban olduğunu ve genellikle kendisinin çobanlık yaptığını belirtmektedir.

Yetiştiricilik Bilgileri ve Özellikleri: İşletmelerdeki yetiştiricilik bilgileri ve özelliklerine ilişkin bulgular Çizelge 2'de verilmiştir. Kilis ili (DKKYB) üyesi yetiştiricilerinin %81.5'i damızlık hayvan ihtiyacını kendi işletmelerinden, %9.9'u devlet üretme çiftliklerinden, %6.2'si çevre pazarlardan ve %2.4'ü ise komşu işletmelerden sağladığı görülmektedir. İşletmelerinin %46.9'unda kayıt tutulmamaktadır. Birlik üyesi keçi ve koyun işletmelerinde küçükbaş hayvancılık dışında %7.4'ünde sığır yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Hayvancılık yapma sebepleri bakımından işletmeler %67.9'u ev ihtiyacını karşılamak, %21'i başka geliri olmadığı ve %9.9'u geçime katkı nedeniyle yetiştiricilik yaptığı belirlenmiştir. İşletme sahiplerinin geçim kaynakları %67.9 bitkisel ve hayvansal üretim, %21 hayvansal üretim, %9.9 ek gelir ve %1.2 bitkisel ve hayvansal üretim, sakatlık aylığı şeklinde belirlenmiştir. Küçükbaş hayvancılık işletmecilerinin %81.5'i seminer veya kursa katılmadığını, %69.1'i organik hayvancılık hakkında bilgi sahibi olmadığını, %84'ü göçerlik yapmadığını ve %81.5'i arazisi olduğunu ifade etmişlerdir.

Çizelge 2. Yetiştiricilik bilgileri ve özellikleri

Özellikler ve düzeyleri	N	%
Damızlık Temini		
Kendi işletmesinden	66	81.5
Komşu işletmelerden	2	2.4
Üretme çiftliklerinden	8	9.9
Çevre pazarlardan	5	6.2
Kayıt tutma		
Evet	38	46.9
Hayır	43	53.1

Kilis İli DKKYB'ne Üye İşletmelerde Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

Seminer ve kurs alma durumu		
Evet	15	18.5
Hayır	66	81.5
Hayvancılık yapma sebepleri		
Ev ihtiyacı	55	67.9
Alışkanlık	1	1.2
Geçime katkı	8	9.9
Başka geliri yok	17	21.0
Geçim Kaynağı		
Bitkisel ve hayvansal üretim	55	67.9
Sadece hayvansal üretim	17	21.0
Ek gelir	8	9.9
Bitkisel ve hayvansal üretim, sakatlık aylığı	1	1.2
Yetiştirilen hayvanlar		
Koyun	13	16.0
Keçi	14	17.3
Koyun ve Keçi	48	59.3
Koyun ve Sığır	2	2.5
Keçi ve Sığır	1	1.2
Koyun, Keçi ve Sığır	3	3.7
Göçerlik		
Evet	25	16.0
Hayır	56	84.0
Arazi		
Evet	66	81.5
Hayır	15	18.5
Organik hayvancılık konusunda bilgi		
Evet	25	30.9
Hayır	56	69.1

İşletmelerin Yapısal Durumu ve Barınak Özellikleri: İşletmelerin yapısal durumu ve barınak özelliklerine ilişkin sonuçlar Çizelge 3'de verilmiştir. Araştırmanın yapıldığı küçükbaş hayvancılık işletmelerinde yaş ortalaması 48.7 ve hayvancılık deneyimi 31.6 yıl olduğu görülmektedir. Küçükbaş hayvancılık işletmelerinin arazi varlığı ortalama 22.4 dekar, hayvan varlığı ortalaması ise 51.7 baş anaç koyun ve 48.3 baş anaç keçidir.

İşletme başına koç sayısı ortalama 2.7 ve teke sayısı 2.6, ortalama kuzu sayısı 23.9, oğlak sayısı 18.0, toklu sayısı 29.3, çebiç sayısı ise 18.9 baş olduğu görülmektedir. İşletmelerin %56.8'i yazın açık kışın kapalı, %38.3'ü kapalı ve %4.9'u yarı açık barınak tipini tercih etmektedirler.

Çizelge 3. İşletmelerin Yapısal Durumu ve Barınak Özellikleri

	N	Min	Mak	Ort.	St.Sapma
İşletmeci Yaşları	81	19	81	48.7	13.4
İşletmecinin Hayvancılık Deneyimi	81	3	60	31.6	14.7
Arazi durumları (da)	81	0	120	22.4	21.3
Hayvan sayıları (baş)					
Anaç Koyun	65	2	210	51.7	45.1
Kuzu	21	0	70	23.9	22.9
Toklu	20	3	60	29.3	17.8
Koç	61	1	10	2.7	1.9
Anaç Keçi	66	2	240	48.3	52.6
Oğlak	17	3	50	18.0	14.5
Çebiç	14	5	40	18.9	11.6
Teke	62	1	10	2.6	2.1
Barınak Tipi				%	
Kapalı	31			38.3	
Yarı açık	4			4.9	
Yazın açık kışın kapalı	46			56.8	

Beslenme ve Yem Temini: Beslenme ve yem temini ile ilgili bulgular Çizelge 4'de verilmiştir. Kilis ili (DKKYB) üyesi işletmelerinin kaba yem olarak % 98.8'i saman ve %1.2'si yonca kuru ot kullandıkları görülmektedir. İşletmelerin kesif yem olarak karma yem (%76.5) kullandığı, kaba yem için ayrı yemlik bulunduranların oranının ise %43.2 olduğu tespit edilmiştir. İşletmecilerin %17.3'ü yemi kendi işletmelerinden sağladığını, %82.7'si yem fabrikasından temin ettiğini ve %88.9'u yemlere tuz ve mineral ilavesi yaptığını belirtmiştir.

Kilis İli DKKYB'ne Üye İşletmelerde Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

Çizelge 4. Beslenme ve yem temini

Özellikler ve düzeyleri	N	%
İşletmelerde verilen kaba yem çeşitleri		
Saman (Mercimek, fiğ, buğday vs.)	80	98.8
Yonca kuru ot	1	1.2
İşletmelerde verilen kesif yem çeşitleri		
Arpa	19	23.5
Karma yem	62	76.5
Tuz ve mineral ilavesi		
Evet	72	88.9
Hayır	9	11.1
Yem temini İşletmenin kendisinden		
Yem fabrikalarından	67	82.7
Koç/Teke katımı öncesi ek yemleme		
Evet	40	49.4
Hayır	41	50.6
Hayvanların beslenmesi		
Meraya dayalı olarak	20	24.7
Mera ve elden besleme	57	70.4
Sürekli işletmede elden besleme	4	4.9
Yemliklerin durumu		
Kesif ve kaba yemler için ayrı yemlik var	35	43.2
Kesif ve kaba yemler için ayrı yemlik yok	46	56.8

Sürü Yönetimi: Sürü yönetimi ile ilgili olarak elde edilen bulgular Çizelge 5’de verilmiştir. Küçükbaş hayvancılık işletmeleri koç katımı uygulamasını %63’ü merada kendi sürüsü içinde, %28.4’ü merada karışık, %8.6’sı işletmede uygulamakta ve %91.4’ünde ise koç

sürekli sürünün içinde bulunmaktadır. Emiştirilen kuzu/oğlakların %66.7’sinin karma yem ile %19.7’sinin süt ikame yemi ile %13.6’sının ise sabah akşam emiştirilerek beslendiği belirtilmektedir. Çalışmanın yapıldığı işletmelerin ürettiği sütü, %25.9 peynir, %21 yoğurt ve peynir, %17.3 çiğ süt, %16 çiğ süt, yoğurt ve peynir %14.8 yoğurt ve %4.9 çiğ süt ve peynir olarak değerlendirdiği tespit edilmiştir. İşletmelerinin %92.6’sında elle sağım, %7.4’ünde makine ile sağım yapıldığı ve hayvanların sağımını sadece kadınların yaptığı belirtilmektedir. Küçükbaş hayvancılık işletmelerinin %53.1’inin Haziran ayında, %38.3’ünün Mayıs ayında, %8.6’sının Nisan ayında kırkım yaptığı, %87.7’sinin kırkımı kendisinin, %9.9’unun imece usulü ile ve %2.5’inin ise kırkımci tarafından yapıldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 5. Sürü yönetimi

Özellikler ve düzeyleri	N	%
Koç katımı		
Merada kendi sürüsü içinde	51	63.0
Merada karışık	23	28.4
İşletmede	7	8.6
Emiştirilen Kuzu/Oğlakların beslenme yöntemi		
Süt ikame yemi	16	19.7
Karma yem	54	66.7
Sabah akşam emiştiriliyor	11	13.6
Sağımci cinsiyeti		
Erkek	0	0.0
Kadın	81	100.0
Kırkım zamanı		
Nisan	7	8.6
Mayıs	31	38.3
Haziran	43	53.1
Koçun sürüde kalma süresi		
Kızgınlık süresince	7	8.6
Tüm yıl boyunca	74	91.4
Süt sağım yöntemi		
Elle sağım	75	92.6
Makineli sağım	6	7.4

Kilis İli DKKYB'ne Üye İşletmelerde Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

Sütün değerlendirilmesi		
Çiğ süt	14	17.3
Yoğurt	12	14.8
Peynir	21	25.9
Çiğ süt ve peynir	4	4.9
Çiğ süt, yoğurt, peynir	13	16.0
Yoğurt ve peynir	17	21.0
Kırkımı kim yapıyor		
Kendisi	71	87.7
İmece usulü	8	9.9
Kırkımıcı	2	2.5

Sağlık ve Koruma: Sağlık ve koruma ile ilgili olarak elde edilen bulgular Çizelge 6'da verilmiştir. Kilis ili (DKKYB) üyesi işletmelerin %95'inin koruyucu aşılama yaptırdığı tespit edilmiştir. İlgili işletmelerin %72.8'i aşıları programa göre, %22.2'si rastgele aşılama ve %88.4'ü bütün aşıları yaptırmaktadırlar. İşletmelerin %69.1'inin kastrasyon uygulaması yaptığı, %59.3'ü doğan kuzu/oğlaklara göbek bakımı yaptığı, %44.4'ünün veteriner hekim kontrolü yaptırdığı belirlenmiştir. İşletmelerin %28.4'ünde solunum yolu hastalıkları, %6.2'sinde dış parazitler görüldüğü, %65.4'ünde ise Çiçek, Şap, Brucella, Enterotoksemi, İshal, İç parazit, Mastitis hastalıklarından bir veya birkaçına rastlandığı bildirilmiştir.

Çizelge 6. Sağlık ve Koruma

Özellikler ve düzeyleri	N	%
Aşı uygulaması		
Rasgele	18	22.2
Programa göre	59	72.8
Yok	4	5.0
Kastrasyon uygulaması		
Evet	25	30.9
Hayır	56	69.1
Doğan kuzu/oğlaklara göbek bakımı		
Evet	33	40.7
Hayır	48	59.3
Yaptırılan aşılar		

Enterotoksemi	1	1.2
Çiçek	4	5.0
Şap	1	1.2
Brucella	1	1.2
Hepsi	72	88.4

Veteriner hekim kontrolü		
Evet	36	44.4
Hayır	45	55.6

Görülen hastalıklar		
Dış parazitler	5	6.2
Solunum yolu hastalıkları	23	28.4
Diğer (Çiçek, Şap, Brucella, Enterotoksemi, İshal, İç parazit, Mastitis)	53	65.4

İşletmelerde Bulunan Küçükbaş Hayvan İrkları: İşletmelerdeki küçükbaş hayvan ırkları dağılımı Çizelge 7'de verilmiştir. Kilis ili (DKKYB) üyesi işletmelerde koyun ırkı olarak %89.4'ünde İvesi, %9.1'inde Merinos ve %1.5'inde Van beyazı ırkı, keçi ırkı olarak ise sadece Kilis Keçisi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Çizelge 7. İşletmelerde bulunan koyun ve keçi ırkları

Özellikler ve düzeyleri	N	%
İşletmelerde bulunan koyun ırkları		
İvesi	59	89.4
Merinos	6	9.1
Van beyazı	1	1.5

Özellikler ve düzeyleri	N	%
İşletmelerde bulunan keçi ırkları		
Kilis keçisi	66	100.0

Özellikler ve düzeyleri	N	%
İşletmelerde bulunan koyun ırkları		
İvesi	59	89.4
Merinos	6	9.1
Van beyazı	1	1.5

Kilis İli DKKYB'ne Üye İşletmelerde Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

İşletmelerde bulunan keçi ırkları		Özellikler ve düzeyleri	N	%
Kilis keçisi	66	100.0		
Gebelik, İkizlik, Kısırlık ve Kuzu Ölüm Oranları: İşletmelerdeki gebelik, ikizlik, üçüzlük, kısırlık ve kuzu/oğlak ölüm oranları Çizelge 8'de verilmiştir. Küçükbaş hayvancılık işletmelerinde gebelik %92.8, kısırlık %7.2, ikizlik %11.4, üçüzlük %0.7 ve kuzu ölüm %10.7 oranında olduğu görülmektedir.				
Çizelge 8. İşletmelerdeki gebelik, ikizlik, üçüzlük, kısırlık ve kuzu/oğlak ölüm oranları (%)				
		%		
Gebelik		92.8		
Kısırlık		7.2		
İkizlik		11.4		
Üçüzlük		0.7		
Kuzu/oğlak ölüm		10.7		
İşletmelerin Genel Sorunları ve Beklentileri: İşletmelerin genel sorunları ve beklentilerine ilişkin bulgular Çizelge 9'da verilmiştir. Küçükbaş hayvancılık işletmecilerinin yetkililerden beklentilerini şöyle sırlamaktadır; %28.4'ü ürünlerinin değerinde pazarlanmasını, %18.5'i desteklemelerin artırılmasını, %17.3'ü yem desteğini, %13.6'sı çobanlara devlet tarafından sigorta yaptırılmasını ve %8.6'sı damızlık hayvan sorununun çözülmesi olarak belirtmektedirler. Sorunlar olarak %67.8'i yüksek yem fiyatı, %13.6'sı pazar sorunu ve %6.2 oranlarında kredi sorunu, sağlık sorunu ve mera sorunu olarak ifade etmişlerdir. İşletme sahiplerinin %76.5'i yaptıkları işten memnun olduklarını, %86.4'ü kapasiteyi artırmayı düşündüklerini, %13.6'sı teknolojiden, %100'ü desteklemelerden yararlandığını, %51.9'u işletmede ilerleme olduğunu, %46.9'u hayvancılığın geleceğini olumlu, %88.9'u hayvancılığın karlı bir iş olduğunu belirtmişlerdir. İşletme sahiplerinin %61.7'si et ithalinin hayvancılığı olumsuz etkileyeceğini belirtmektedirler.				
Çizelge 9. İşletmelerin genel sorunları ve beklentileri				
		Yetkililerden beklentiler		
		Yem desteği	14	17.3
		Sağlık güvencesi	11	13.6
		Ürünlerin ucuza pazarlanması sorununa çözüm	23	28.4
		Damızlık hayvan sorununun çözülmesi	7	8.6
		Çobanlara devlet tarafından sigorta	11	13.6
		Desteklemelerin artırılması	15	18.5
		Hayvancılık yapma memnuniyeti		
		Evet	62	76.5
		Hayır	19	23.5
		İşletme sorunları		
		Pazar sorunu	11	13.6
		Kredi sorunu	5	6.2
		Sağlık	5	6.2
		Yüksek yem fiyatı	55	67.8
		Mera sorunu	5	6.2
		Kapasite artırmak		
		Evet	70	86.4
		Hayır	11	13.6
		Desteklemelerden yararlanma		
		Evet	81	100.0
		Hayır	0	0.0
		Teknolojiden yararlanma		
		Evet	11	13.6
		Hayır	70	86.4
		İşletmede ilerleme		
		Evet	42	51.9
		Hayır	39	48.1
		Hayvancılığın geleceği		
		Olumlu	38	46.9
		Olumsuz	43	53.1
		Hayvancılık karlı bir iş		
		Evet	72	88.9
		Hayır	9	11.1
		Et İthalı		
		Olumlu	31	38.3

Kilis İli DKKYB'ne Üye İşletmelerde Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

Olumsuz 50 61.7

Tartışma

Anket çalışması sonucunda Kilis ili (DKKYB) üyesi işletmelerin genel özellikleri değerlendirildiğinde işletmecilerin eğitim düzeylerinin oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Karakaya ve Kızıloğlu (2014)'de Bingöl ilinde yapmış olduğu çalışmada hayvan yetiştiricilerini daha çok (%49.7) ilkökul ve %9.3 okuryazar olmadığı belirtilmektedir. Kandemir ve ark. (2015)'de İzmir'de yapmış oldukları çalışmada ise küçükbaş işletme sahiplerinin %80.5'i lise ve %17.2'si üniversite mezunu olduğu belirtilmektedir.

Yetiştiricilerin %18.5'i sürü yönetimi konusunda eğitim aldığını belirtmektedir. Bu oran Şahinli (2014)'nin Karaman ili Koyunculuk işletmelerinde yapmış olduğu araştırmasındaki oranın üç katından (%6) fazladır.

İşletmelerde hane halkı sayısı dört ve dörtten fazla olanların oranı %85.2'dir. Bilginturan ve Ayhan (2009) tarafından Burdur ilinde yapılan çalışmada, hane halkı sayısı ve oranı sırasıyla bir, iki, üç, dört ve dördün üzeri; %8.2, %17, %38.7 ve %36.1 olarak bildirilmiştir.

İşletmelerde sürü yönetimi yüksek oranda bir kişi tarafından sağlanmakta ve genellikle işletme sahibi tarafından yapılmaktadır. Benzer şekilde Önal ve Özder (2008) tarafından Edirne ilinde yapılan çalışmada işletmelerin %96.5'inde işlerin işletme sahipleri tarafından yapıldığı belirtilmiştir.

İşletmeler çoban bulmakta zorlandıklarını, gençlerin çobanlık yapmak istemediklerini belirtmektedir. Şahinli (2014)'de Karaman ilinde yapmış olduğu çalışmada işletmelerin %62'sinde çoban çalıştırıldığı belirtilmiştir.

İşletmeler damızlık teminini yüksek oranda kendi işletmelerinden temin etmektedir. Benzer şekilde Dellal ve ark. (2002) GAP bölgesinde küçükbaş hayvancılık işletmelerinin büyük çoğunluğunun (%85.7) damızlık koç ve tekelerini kendi sürülerinden, Aydın ve Keskin (2018) Muğla ilinde damızlık ihtiyaçlarını %96 oranında kendi işletmelerinden karşıladıklarını belirtmektedir.

Kilis ili (DKKYB) üyesi işletmelerinde yapılan çalışmada geçim kaynağı bitkisel ve

hayvansal üretim ile sağlanmaktadır. Benzer şekilde Aktürk ve ark. (2005) Gökçeada'da yapmış olduğu çalışmada yetiştiricilerin %55.7'si bitkisel üretim ile birlikte hayvancılık yaptıklarını ve sadece hayvancılıktan geçimlerini sağlayanların da %17.45 olduğunu belirtmektedir.

Yapılan çalışmada işletmelerin yarısından fazlası kayıt tutmadığını belirtmektedir. Karakuş ve ark. (2013) Van ilinde küçükbaş hayvan işletmelerinde kayıt tutanların oranını %38.05 olarak belirtmektedir.

Kilis ili (DKKYB) üyesi işletmelerinde koyunlarda çiftleşmeler ve doğumlar yılın nerede ise tüm aylarında olmaktadır. Elde edilen bu sonuçlar Ceyhan ve ark. (2015) Niğde ilinde ve Aydın ve Keskin (2018) tarafından Muğla ilinde yapılan çalışmayla benzerlik göstermektedir.

Bilginturan ve Ayhan (2009)'ın Burdur ilinde yaptıkları çalışmada İşletmelerde gebelik, kısırlık, ikizlik ve kuzu ölüm oranı sırasıyla %91.57, %7.72, %27.36 ve %7.57 olduğu tespit edilmiştir. Karakuş ve ark. (2013)'da kuzu ölüm oranını %9.50 ve oğlak ölüm oranını %14.43 olarak belirlemiştir. Çalışmada ikizlik oranının düşük, diğer sonuçlarda ise benzerlik bulunmaktadır.

Kilis ilinde küçükbaş hayvancılık genel olarak meraya dayalı olarak yapılmaktadır. Castel ve ark. (2003)'nin Güney İspanya'da yarı ekstansif üretim yapan keçi işletmelerinde yapmış oldukları çalışmada da yüksek oranda meraya dayalı besleme yapıldığı belirtilmektedir. Ancak bilinçsiz ve zamansız yapılan otlatmalar meralara zarar vermekte ve zaman içerisinde verimi düşen meralardan otlayan hayvanların verimleri de düşmektedir.

Araştırmanın yapıldığı küçükbaş hayvancılık işletmelerinde ortalama yaş 48.7 ve hayvancılık deneyimi 31.6 olduğu görülmektedir. Aydın ve ark. (2020) Çanakkale ili çiftçilerinin yaş ortalamalarını 42, Tüfekçi (2020) Yozgat ili küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin ortalama mesleki deneyimlerini 25 yıl olarak belirtmektedir.

Aydın ve Keskin (2018) Muğla ilindeki koyun ve keçi yetiştiricilerinin hayvanlarına yedirdikleri kesif yemi sırası ile % 93.3 ve % 97.3 oranında hazır olarak aldıklarını

Kilis İli DKKYB'ne Üye İşletmelerde Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

belirtmektedir. Benzer şekilde Kilis ili (DKKYB) üyesi işletmeleri de kesif yemi yem fabrikalarından aldığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın yapıldığı işletmelerin %67.8'i sütü peynir, %51.8'i yoğurt, %38.2'si ise sütü satarak değerlendirdiği tespit edilmiştir. İşletmelerde yüksek oranda elle sağım yapıldığı ve hayvanların sağımını sadece kadınların yaptığı belirtilmektedir. Castel ve ark. (2003)'nın Güney İspanya'da keçi işletmelerinde yapmış oldukları araştırmada ise yüksek oranda makine ile sağım yapıldığı belirtilmektedir.

Kaplan ve ark. (2004) Güney Amerika'da koyun ve keçiler üzerine yaptığı araştırmada Alabama'da Auburn Üniversitesi Veteriner Tıbbi Eğitim Hastanesi'nin son 7 yılın klinik vakaları incelendiğinde koyunların %70'inde ve keçilerin %91'de parazit enfeksiyonu birinci neden olarak tespit edilmiştir. Yapılan çalışmada ise %65.4 oranında Çiçek, Şap, Brucella, Enterotoksemi, İshal, İç parazit, Mastitis hastalıklarının en az birisine rastlandığı belirtilmiştir. Tölü ve ark. (2007)'de Biga'da yapmış oldukları çalışmada benzer sonuçlar elde etmişlerdir.

Kilis ili (DKKYB) üyesi işletmelerinde çevre koşullarına uygunluğu nedeniyle yüksek oranda koyun ırkı olarak halk dilinde Sarıbaş olarak da adlandırılan İvesi ve keçi ırkı olarak ise sadece Kilis Keçisi yetiştiriciliği yapıldığı tespit edilmiştir.

Kilis ili (DKKYB) üyesi işletmecilerinin yetkililerden beklentileri; ürünlerinin değerinde pazarlanması, desteklemelerin artırılması, yem desteği, sağlık güvencesi, çobanlara devlet tarafından sigorta ve damızlık hayvan sorununu çözülmesi yönündedir.

Sorunlar olarak yüksek yem fiyatı, pazar, kredi, sağlık ve mera sorunu olarak ifade etmişlerdir. Gülden Yılmaz ve ark. (2017)'nin Batı Akdeniz Bölgesindeki koyun üreticilerinin sorunlarının tespitine yönelik çalışmalarında karşılaşılan en önemli problemler arasında yem fiyatlarının yüksekliği, et ve süt fiyatının düşüklüğü olarak belirtilmektedir.

İşletme sahiplerinin büyük çoğunluğu yaptıkları işten memnun olduklarını, kapasiteyi artırmayı düşündüklerini ve hayvancılığın karlı bir iş olduğunu ifade etmişlerdir.

Sonuç

Kilis ili (DKKYB) üyesi üreticilerinin başlıca sorunları yem fiyatlarının yüksekliği, mera alanlarının bilinçsiz otlatmadan ve susuzluktan dolayı yetersiz hale gelmesi, ürünlerin düşük ücretlerle satılmasından dolayı pazar sorunu, gençlerin köylerde yaşamak ve hayvancılık yapmak istemedikleri için çoban sorunu, yeterli kazanç elde edemedikleri ve aldıkları kredileri ödemede zorlandıkları için kredi sorunu, sağlık güvencelerinin olmaması, hayvancılık konusunda güncel bilgi ve gelişmeleri takip edemedikleri için işletmelerinde verimi artıramadıkları ve iş yükünü azaltamadıkları olarak tespit edilmiştir. Bütün bu sorunlara rağmen Kilis ili (DKKYB) üyesi hayvan yetiştiricileri yaptıkları işten memnun olduklarını ve hayvan sayılarını artırmak istediklerini ifade etmişlerdir. Yetkililerden teşviklerin artırılmasını, kredilerin ertelenmesini, yem fiyatlarının düşürülmesini, çayır ve mera alanlarının ıslah edilmesini, su sorununun çözülmesini, ürünlerinin değerinde satılmasını, Kırsal Kalkınma Hibelerinden Kilis ilinin de yararlanmasını istemektedirler. Bu amaçla yem maliyetlerini azaltmak için, üreticilerin yem bitkilerini yetiştirmelerini teşvik etmek gereklidir. Mera ve çayır alanlarının iyileştirilmesi ile bu alanlarda hayvanları sulamak için imkan sağlanması önerilebilir. Hayvan ıslahı çalışmalarının devam ettirilerek birim başına ürünün artırılması sağlanmalıdır. Desteklemelerden etkin ve verimli şekilde yararlandırılmalı ve kontrolleri yapılmalıdır. Hayvancılık faaliyetinde bulunan kişilere hayvan refahı, hijyen, hayvan hastalıkları, rasyon hazırlama gibi konularda mesleki eğitimler verilmesi önerilmektedir. Ürünlerini değerinde satabilmeleri için kooperatif ve hayvansal ürün işleme tesisleri kurulmalıdır. Hayvancılık mesleğini cazip hale getirmek için çobanların devlet tarafından sigortasının yaptırılması ve İşkur elemanı olarak köylerde çalışmalarının sağlanması önerilmektedir.

Kilis İli DKKYB'ne Üye İşletmelerde Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

Kaynaklar

- Anonim (2018a) Türkiye İstatistik Kurumu. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?meto d=temelist> Erişim 12 Nisan 2018).
- Anonim (2018b) T.C. Kilis Valiliği Kilis İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü. <https://kilis.tarim.gov.tr/> Erişim 12 Nisan 2018).
- Aktürk, D., Savran, F., Hakyemez, H., Daş, G., Savaş, T. (2005) Gökçeada'da Ekstansif Koşullarda Hayvancılık Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Açından İncelenmesi. Tarım Bilimleri Dergisi, 11 (3): 229-235.
- Aydın, M.K., Keskin, M. (2018) Muğla ilinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapısal özellikleri. Mediterranean Agricultural Sciences 31(3): 317-323.
- Bilginturan, S., Ayhan, V. (2009) Burdur İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiriciler Birliği Üyesi Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Hayvansal Üretim 50(1): 1-8.
- Castel, J.M., Mena, Y., Delgado-Pert'ñez, M., Camúñez J., Basulto J., Caravaca F., Guzmán-Guerrero J.L., Alcalde, M.J. (2003) Characterization of semi-extensive goat production systems in souther Spain. Small Ruminant Research 47: 133-143.
- Ceyhan, A., Şekeroğlu, A., Ünal, A., Çınar, M., Serbester, U., Akyol, E., Yılmaz E. (2015) Niğde İli Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. KSÜ Doğa Bil. Derg., 18(2): 60-68.
- Dellal, G., Eliçin, A., Tekel, N., Dellal, İ. (2002) GAP bölgesinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapısal özellikleri. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın no:82. Ankara.
- Gülten Yılmaz, Ş., Gül, M. (2017) Problems of Farmers in Sheep Production in the Westernern Mediterranean Region. Journal of Applied Biological Sciences Uygulamalı Biyolojik Bilimler Dergisi E-ISSN: 2146-0108, 11 (1): 45-53.
- Kandemir, Ç., Alkan, İ., Yılmaz, H.İ., Ünal, H.B., Taşkın, T., Koşum, N., Alçiçek A. (2015) İzmir Yöresinde Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Coğrafik Konumlarına Göre Genel Durumu ve Geliştirilme Olanakları. Hayvansal Üretim 56(1): 1-17.
- Kaplan, R.M., Burke, J.M., Terrill, T.H., Miller, J.E., Getz, W.R., Mobini, S., Valencia, E., Williams, M.J., Williamson, L.H., Larsen, M., Vatta, A.F. (2004) Validation of the FAMACHA© eye color chart for detecting clinical anemia in sheep and goats on farms in the southern United States. Veterinary Parasitology (123): 105-120.
- Karakaya, E., Kızıloğlu, S. (2014) Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Örgütlenme Yapısı Bingöl İli Örneği. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi 1(4): 552-560.
- Karakuş, F., Akkol, S. (2013) Van İli Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Mevcut Durumu ve Verimliliği Etkileyen Sorunların Tespiti Üzerine Bir Araştırma. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 18 (1-2):09-16.
- Önal AR, Özder M (2008) Edirne ili Damızlık Sığır Yetiştiricileri birliğine üye işletmelerin yapısal özellikleri. Tekirdağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 5(2): 197-203.
- Şahinli, M.A. (2014) Koyunculuk Sürü Yönetimi: Karaman İli Örneği. Anadolu Tarım Bilim. Derg., 29(2):113-120.
- Tölu, C., Daş, G., Yurdabak, S., Uğur, F., Konyalı, A., Savaş, T., Aktürk, D., Turkan, H. (2007) Türkiye'nin önemli hayvancılık bölgelerinden Biga koyuncululuğuna genel bir bakış. V. Zootekni Bilim Kongresi. 5-8 Eylül, 1-9, Van.